

Nota Kajian Manuskrip Cam :Manuskrip CM39(36)¹

MOHAMMAD ZAIN MUSA

Terdapat banyak manuskrip Cam yang sekarang ini tersimpan di beberapa buah perpustakaan di Perancis dan Amerika Syarikat di samping pemilikan orang perseorangan di Kemboja dan di Vietnam. Secara umumnya, manuskrip Cam boleh dibahagikan kepada dua kumpulan, iaitu yang ditulis di Kemboja dan yang ditulis di Vietnam. Kedua-dua kumpulan ini ditulis dalam bahasa Cam Moden. Manuskrip-manuskrip ini berbeza dari segi huruf, perbendaharaan kata dan struktur nahunya. Kebanyakan manuskrip yang tersimpan di Perancis telah dikatalogkan dalam dua buah terbitan. Katalog pertama diterbitkan oleh EFEO, Paris pada tahun 1977 hasil usaha P.B. Lafont, Po Dharma dan Nara Vija dengan judul *Catalogue des manuscrits cam des bibliothèques françaises*. Sebuah lagi diterbitkan pada 1981 oleh EFEO, Paris juga. Karya ini dihasilkan oleh Po Dharma dengan judulnya ialah *Complement au Catalogue des manuscrits cam des bibliothèques françaises*.

Manuskrip-manuskrip ini telah dikaji dan disahkan mempunyai nilai saintifik yang amat tinggi. Manuskrip-manuskrip yang telah dikatalogkan kepada pelbagai bidang, seperti aktiviti harian, astronomi, kalender, upacara-upacara, upacara amal, cerita dan lagu-lagu rakyat, agama, Islam, hikayat, perubatan, sejarah, geografi, kosmogoni, adat resam, ketuhanan, epik, jin, salasilah, *travelogue*, bahasa, legenda, ilmu hitam, perkahwinan, pertanda, mimpi serta teknik-teknik (pertanian, pelbagai pembinaan). Beberapa buah karya telah dihasilkan daripada manuskrip-manuskrip tersebut, termasuk sebuah karya penulis sendiri yang merupakan sebuah tesis bertajuk '*Contribution a l'histoire du Panduranga (Campa)*' di *Ecole Pratique des Hautes Etudes*, Seksyen 4 di Sorbonne Perancis. Salah sebuah manuskrip yang telah diteliti ialah manuskrip CM39(36).

MANUSKRIP CM39(36)

Manuskrip CM39(36) ini tersimpan di perpustakaan *Societe Asiatique de Paris*. Ia merupakan salah satu manuskrip yang berkaitan dengan sejarah. Ia menceritakan beberapa peristiwa yang berlaku di Kemboja

antara tahun 1846/47 dan 1863/64 yang berkait rapat dengan penglibatan orang Melayu-Cam dalam hal pentadbiran kerajaan Kemboja. Tahun-tahun ini disebut dalam manuskrip tersebut sebagai tahun Kuda dan tahun Babi. CM39(36) merupakan sebahagian dari manuskrip CM39 yang mengandungi 572 halaman. Kumpulan pengkaji Campa dari Seksyen IV *Ecole Pratique des Hautes Etudes* di Sorbonne, Paris yang diketuai Prof P.-B. Lafont telah membahagikan manuskrip ini kepada 40 bahagian berdasarkan 40 buah teks tersebut yang berbeza di antara satu sama lain.

Manuskrip CM39(36) mempunyai 60 halaman dan ditulis dalam bentuk puisi yang merangkumi 1393 bait bermula dari halaman 475 hingga ke halaman 534. Puisi ini ditulis dalam huruf Cam Kemboja atas kertas buku sekolah biasa berukuran 200x310mm dan diikat. Asal usulnya tidak diketahui. Tulisannya sangat cantik dan menunjukkan penulisnya mengambil berat tentang karyanya.

Teks CM39(36) bermula dengan bait 1 yang menyebut:

di thun nasak asaih kahya byak lagaih dauk bhum Barieng,

yang bererti:

di tahun kuda kehidupan seronok di kampung Barieng

dan mengakhiri di bait 1393 yang menyebut:

gap yac lei halum kenal Sit rei mada gap halei ngap ta nau gaic

yang bererti:

Wahai orang-orang yang mengenali Sit, teruskan penulisan anda jika hendak menulis lagi

Seperti biasa dalam penghasilan manuskrip-manuskrip Cam, tiada disebut siapakah pengarangnya dan bilakah ianya ditulis. Sebagai contoh, dalam bait terakhir ia hanya menyebut sesiapa mengenali Sit dan hendak sambungkan penulisannya, teruskan penulisannya. Ini kemungkinan Sit adalah 'Penulis' manuskrip tersebut ataupun beliau hanya 'Penyalin'. Ketidakpastian ini disebabkan dalam bait sebelumnya, iaitu bait 1392 ada menyebut:

gap yac hurak ni tamat jeh rei blauh di hurei but meng page

yang bererti:

Wahai orang-orang yang membaca, penulisan ini telah siap pada hari rabu waktu pagi.

Di sini 'penulisan' boleh membawa dua makna satunya 'karangan teks' ini ataupun 'penyalinan' Lebih-lebih lagi kita tidak pasti hari Rabu mana satu 'penulisan' itu telah siap.

Kajian manuskrip ini dimulakan dengan menteransliterasikan teks CM39(36) tersebut dan diikuti dengan transkripsinya. Sistem transliterasi ini digunakan hanya untuk kepentingan saintifik dimana ianya menunjukkan bagaimana ejaan asal huruf Cam dalam manuskrip tersebut telah dihasilkan. Transliterasinya menggunakan sistem yang telah disediakan oleh *Groupe de Recherche Cam* pada tahun 1977. Sistem ini telah diterbitkan dalam BEFEO jil. LXIV, Paris di halaman 243-255 di bawah tajuk "*Etudes cam: Essai de translitteration raisonnee du cam*". Untuk memudahkan pembacaan pula, sistem traskripsi yang berasaskan sistem ejaan rumi Malaysia telah digunakan.

Masalah utama dalam kajian teks seperti ini adalah bagaimana hendak memahami sebuah sejarah yang sedang diceritakan oleh penulis manuskrip tersebut. Contohnya hanya sebahagian sahaja dari nama atau gelaran watak-watak yang memainkan peranan dalam sejarah itu disebut. Biasanya gelaran mereka, iaitu gelaran-gelaran Khmer, adalah panjang dan mengandungi tiga bahagian. Bahagian pertama adalah perkataan yang menunjuk kepada kategori dimana letaknya pemegang gelaran tersebut (*samtec, uknya, cau banyia, breaah, dst.*); diikuti dengan gelaran yang benar yang merupakan perkataan asal Sanskrit atau Pali; dan akhirnya, perkataan yang ketiga merupakan nama pembesar tersebut yang diberikan kepadanya masa kelahirannya. Dalam hal ini teks manuskrip CM39(36) menyebut hanya perkataan pertama ataupun perkataan kedua dan paling panjang hanya dua perkataan iaitu kategori dan gelarannya; dan jarang sekali dijumpai gelaran yang lengkap yang mengandungi ketiga-tiga perkataan tersebut.

Walau bagaimanapun penemuan manuskrip ini membuka ruang untuk pengkajian selanjutnya. Hasil kajian manuskrip CM39(36) diharapkan dapat mencerminkan sejarah penglibatan orang Melayu-Cam dengan pemerintahan Kemboja pada pertengahan abad ke-19. Dan diharapkan hasil ini juga boleh memadamkan pendapat yang disyurkan oleh J. Moura bahawa orang Melayu-Cam adalah 'tidak tahu membalas budi, terselindung, hipokrit, biadap, cemburu, tidak berperikemanusiaan,

tamak, orang yang licik, penipu dan pedagang haram yang cekap², pendapat yang pernah juga di sanggah oleh penulis lain seperti Wolfgang Vollman³. Vollman telahpun merayu kepada semua bahawa jangan dengar pendapat-pendapat seperti ini yang selalunya memberi gambaran yang bercanggah dengan realiti.

NOTA

1 Nota ini merupakan sebahagian dari kerja dalam menyiapkan tesis kedoktoran saya di Jabatan Sejarah, Universiti Kebangsaan Malaysia. Kajian tesis kedoktoran ini berasaskan sebuah manuskrip dalam bahasa Cam kod CM39(36) yang di simpan di *Societe Asiatique* di Paris, Perancis. Sebahagian hasil kajian ini telah pun dibentang di Seminar FSKK, UKM yang ke-3 yang telah diadakan pada tahun 1998 di bawah tajuk 'Penglibatan orang Melayu-Cam dalam Pemerintahan Kemboja pada pertengahan pertama abad ke-19'. Satu lagi telah diterbitkan dalam MANU no. 3, 1999, jurnal Pusat Penataran Ilmu & Bahasa UMS, Kota Kinabalu, Sabah di bawah tajuk 'Orang Melayu-Cam dalam Pemberontakan 1858: Menurut Sumber Cam'. Dan yang ke-3 adalah sebuah kertas kerja yang telah dibentangkan di IAHA Conference pada 27-31 Julai 2000 di Kota Kinabalu berjudul 'The Malay and Cams Relations with the Administration of the Kingdom of Cambodia From 1858 to the Present Day'.

2 Jean Moura, *Le Royaume du Cambodge*, Leroux, Paris, 1883, 2 jilid, hal. 458.

3 W. Vollman, 'Notes sur les relations Inter-ethniques au Cambodge du XIXe siecle', dlm. *L'Asie du Sud-Est et Monde Insulinde*, Bulletin de CeDRASEMI, 1973, vol. IV, N^o 2, hal. 191.